

En analys av Tobias Rathjens manifest

Katie Cohen och Björn Pelzer

Den 19 februari 2020 sköt den 43-årige Tobias Rathjen ihjäl nio personer på två vattenpipskaféer i Hanau, Tyskland. Efter dådet begav sig Rathjen till sin lägenhet där han och hans mor senare hittades döda. Rathjen efterlämnade ett 24 sidor långt tyskspråkigt manifest, vars syfte enligt honom själv är att varna tyska folket för en hemlig organisation som bland annat övervakar Rathjen. I manifestet beskrivs också behovet av att utplåna ett antal "destruktiva etniciteter".

Tobias Rathjens manifest

Masskjutningen i Hanau ägde rum vid tio-tiden på kvällen den 19 februari. Dagen efter hittades den misstänkte gärningsmannen och hans mamma döda i lägenheten de båda bodde i. Rathjen hade en hemsida där det bland annat fanns ett manifest¹ som han tycks ha författat själv. Manifestet innefattar en kronologisk uppräknig av händelser i Rathjens liv som han påstår har påverkat honom och hjälpt honom komma till insikt om de sanningar han upplyser sina läsare om i manifestet.

Syftet med Tobias Rathjens manifest tycks vara att uppmana till utplåning av ett flertal icke-tyska etniciteter som han uppfattar som destruktiva och hotfulla mot mänsklighetens framtid. Tobias Rathjen vill också varna den tyska befolkningen för att en hemlig, mäktig organisation övervakar och manipulerar människor, både med konventionella tekniska metoder (kameror och mikrofoner), men även genom att avlyssna och kontrollera tankar och drömmar genom telepati.

Han betecknar organisationen som "underrättelsetjänst", men pekar inte ut någon specifik stat eller organisation, då han själv skriver att han inte vet vilka som verkligen ligger bakom. Rathjen uttrycker en ambivalent relation till denna underrättelsetjänst, som kommunicerar med honom via drömmar, då den å ena sidan har förstört hans liv, men å andra sidan har givit honom en viktig roll, vilket han ser som en "stor ära".

Rathjen skriver att han flera gånger har utvecklat idéer och strategier för olika områden som USA:s krig i Mellanöstern, Hollywoodfilmer och tyska fotbollslandslaget. Han kallar dessa idéer för "rekommendationer" som han anser att underrättelsetjänsten följer.

Rathjen pekar också ut ett antal icke-tyska etniciteter, hela länder som han uppfattar som destruktiva och hotfulla mot mänsklighetens framtid. Han avslutar manifestet med en sammanfattning: "Underrättelsetjänsten" och "rasdegenerationen" hotar tyska folket, och även om sambandet mellan dessa två hot förblir oklart, lovar han ett krig emot dem, ett "dubbelslag".

I två bilagor till manifestet elaborerar han sina "rekommendationer" för att föra tyska laget till världsmästerskapet (9 sidor) och sin krigsstrategi för USA mot Irak och Afghanistan (7 sidor). Båda består av omfattande listor av detaljerade "åtgärder", ofta med exakta prognoser om hur många år de olika faserna kommer att ta, och vilka kostnader i form av ansträngningar respektive antal soldater och vapensystem som krävs. Vanliga ord i texterna är "måste" och "nödvändigt" – han framställer sina resonemang som tvingande och utan alternativ. Rathjen rekommenderar även att fotbollslaget ska engagera tyska försvarets "bästa general" som rådgivare.

Språklig stil och struktur

Rathjens manifest är välformulerat med få stav- och grammatikfel. Samtidigt är texten långrandig, med långa invecklade meningar. Enstaka grammatiska fel i mer invecklade formuleringar ger intrycket att Rathjen försökte uttrycka sig i en stil som är mer avancerad än han var van vid. Texten har också en tendens att tappa fokus: Påbörjade resonemang slutförs inte, utan ersätts av andra. Det kan bero på en ovana att uttrycka sina tankar i skrift, men också vara ett tecken på kognitiva störningar som kan ha ett flertal olika orsaker.

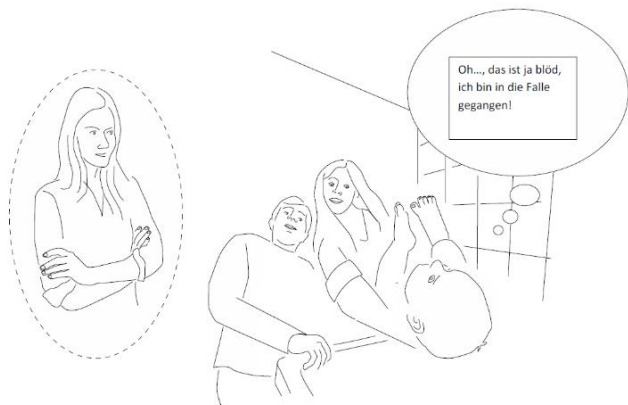
Rathjen adresserar sällan läsaren direkt, utan talar till "hela tyska folket". Han betecknar den hemliga organisationen på olika sätt, men ofta bara som

¹ Med *manifest* menar vi här en redogörelse för den ideologi i vars namn en grupp, organisation eller individ agerar.

tredjepersonspronomen "De" eller "Dem" ("Sie", "Ihnen"), vilket är ovanligt i tyska språket där dessa pronomen i vanliga fall stavas med gemener. Rathjens användning av versaler är däremot vanlig bland konspirationsteoretiker som talar om en mäktig och namnlös fiende i skuggorna. Detta antyder att han kan ha hämtat inspiration från populära konspirationsteorier som till exempel *New World Order*, som cirkulerar i radikal-nationalistiska digitala miljöer.

Det finns inga ord eller uttryck i texten som markerar tillhörighet till någon specifik ideologi eller subkultur; ingen 4chan-jargong eller liknande, inga språkliga markörer för identifikation med någon radikal-nationalistisk inriktning, inga citat eller uppgifter om förebilder.

Manifestet är illustrerat med ett flertal teckningar i enkel "line art"-stil, menade att föreställa scener ur Rathjens liv (se nedan).

Pratbubblor som är tomma eller som innehåller fyrkantiga textlådor kan tyda på att Rathjen har modifierat bilder som han hittat någonstans.

Vanföreställningar: "underrättelsetjänsten"

Rathjens tankar om "underrättelsetjänsten" tyder på att han lider av vanföreställningar av en typ som är förknippad med psykosjukdom. Psykosjukdomar karakteriseras framför allt av en kraftigt förändrad verklighetsuppfattning. Symptom på psykos är bristande realitetsprövning: förvirring, hallucinationer, vanföreställningar och tankestörningar som exempelvis oförmåga att hålla ihop ett resonemang och upplevelse av att invaderas av främmande tankar. Det viktigaste

diagnoskriteriet är dock att personen saknar sjukdomsinsikt.²

Rathjen ger i sitt manifest uttryck för så kallade *hänсыftningsidéer*, det vill säga tankar om att yttre händelser i den yttre världen på något sätt är riktade till honom själv. Han ger också uttryck för paranoida tankar, som att vara förföljd av en organisation. Upplevelsen av att vara förföljd skapar en stark stress som kan aktivera upplevelsen av att behöva försvara sig. Rathjen ger också uttryck för att han upplever sig ha en speciell ställning eller speciella förmågor som ibland kan innefatta upplevelsen av att ha en rättighet att ta andras liv.

Psykosjukdomar som till exempel vanföreställnings-syndrom är vanligare bland ensamagerande än bland övriga befolkningen, inklusive organiserade terrorister. De absolut flesta som lider av psykosjukdomar befinner sig däremot inte i riskzonen för att begå grova brott.³

Radikalnationalism: "destruktiva etniciteter"

Rathjen skriver att utlänningar, främst turkar, marockaner, "sydlänningar" o.s.v. är destruktiva och inte borde få vara i Tyskland. Samtidigt menar han att utvisning är otillräcklig; han önskar att "framtida generationer inte ens ska behöva sysselsätta sig med ett sådant problem", varför dessa etniciteter bör förintas helt och hållet. Han anger en hel lista med länder som ska utplånas: "Marocko, Algeriet, Tunisien, Libyen, Egypten, Israel, Syrien, Jordanien, Libanon, hela saudiska halvön, Turkiet, Irak, Iran, Kazakstan, Turkmenistan, Uzbekistan, Indien, Pakistan, Afghanistan, Bangladesh, Vietnam, Laos, Kambodja, ända fram till Filippinerna".

Detta är den "grova rengöringen". Efter det ska man rensa bland de "övriga afrikanska staterna, Syd- och Mellanamerika, Karibien och förstas egna folket." Inom Tyskland, anser han, ska bara människor som är "renrasiga och värdefulla" få överleva, vilket han tror kan vara ungefär hälften av befolkningen. De destruktiva etniciteterna hindrar, enligt Rathjen, mänskligheten från att uppnå sitt mål, att hitta förklaringen till universum och livets uppståndelse, vilket lär ta tusentals generationer.

Rathjen är inte fixerad vid någon specifik etnisk grupp. Staterna han vill utplåna först tycks ha som gemensam nämnare att de är muslimska eller har stora muslimska befolkningar. Därefter vill han utplåna afrikanska stater. Det finns tecken på inflytande från anti-muslimska

² Kaati, L., Cohen, K., Akrami, N. (2019) *Ensamagerande våldsvarkare. Profiler, riskbedömningar och digitala spår*. FOI-R--4736--SE

³ Spaaij, R. (2011). *Understanding lone wolf terrorism: Global patterns, motivations and prevention*. Springer Science & Business Media. Dordrecht: Springer; 2012

strömningar, men inget som talar för att han skulle ha studerat någon sådan ideologi närmare.

Även om han tycks anse att vita tyskar är överlägsna andra etniciteter finns ingen tydligt avgränsad fiende, vilket skiljer honom från rörelser som counterjihad eller vitmakt. Hans konspirationsteorier saknar också den antisemitism som brukar känneteckna många av de vanligaste radikalnationalistiska konspirationsteorierna. Utifrån detta kan man tänka sig att han inte identifierar sig med någon speciell ideologi, utan snarare har skapat en egen. Det finns inga tydliga tecken på att han ens har studerat någon ideologi särskilt noga, utan han kan lika väl ha hämtat inspiration från vanlig nyhetsrapportering.

Eventuella varningssignaler

Det finns i manifestet inga tydliga indikatorer på att Rathjen planerar ett våldsdåd. Han skriver att vissa etniciteter måste utplånas, men inte hur. Han nämner inte att han har vapen, inte heller skriver han om någon specifik händelse i närtid som skulle kunna fungera som utlösande faktor.⁴

En indikation på att Rathjen planerar sin egen död ges när han skriver att det är viktigt att hans budskap uppmärksammas, även fast han själv "nu inte längre kommer att uppleva det" (d.v.s. att han utgick från att han skulle vara död när manifestet publiceras). Vid ett annat tillfälle skriver han att han önskar att utplåningen (av destruktiva etniciteter) skulle kunna ske utan lidande, med ett knapptryck. I samma stycke säger han att "det måste göras". Denna typ av rigida och kompromisslösa påståenden återkommer i manifestet, vilket tillsammans med andra indikatorer kan vara ett varningstecken på att författaren inte ser någon annan utväg än att göra det som "måste göras".

Ett varningstecken är att han i manifestet visar tecken på megalomani, dvs att han ansåg sig själv som en ovanligt viktig person (s.k. "storhetsvansinne"), vilket kan ha inneburit att han även ansåg sig ha rättigheter som inte

andra har, i detta fall rätten att döda. Exempel på megalomani finns i hans påståenden om att han själv är hjärnan bakom flera viktiga skeenden i världen, och även i passager som: "Att jag märkte det här, att jag övervakades, det är en förtjänst, kanske även en utomordentlig sådan, och vissa kommer att kalla mig ett 'geni' för det, därför att jag mentalt kunde uppfatta en osynlig process och föreställa mig den. Och... det måste betonas här en gång till, jag hade rätt!"

Ensam, men inte incel

Rathjen skriver i sitt manifest en del om kvinnor och hans avsaknad av romantiska relationer, däremot visar han inga tecken, varken i språkbruk eller åsikter, på att tillhöra incel-subkulturen. Han menar att han är ensam på grund av sina höga krav på kvinnors utseende och intelligens, men också på grund av "underrättelsetjänsten", då han befarar att de kvinnor han gillar är agenter anlitade av den hemliga organisationen.

Sammanfattning

Manifestets stil, struktur och innehåll talar för att Rathjen dels var inspirerad av radikalnationalistiska ideologier på ett allmänt plan, dels led av vanföreställningar. När det kommer till riskindikatorer, finns det inga antydningar om vad han planerar att göra, eller om att han har vapen. Rathjen antyder dock vid ett tillfälle att han snart kommer att dö, och skriver även om utplåningen (av destruktiva etniciteter) som något som "måste göras".

Eftersom Rathjen inte nämner det dåd han har för avsikt att utföra är det oklart om han valde sina offer för att de är "destruktiva etniciteter" eller om han trodde att de tillhörde "underrättelsetjänsten", även om det finns flera omständigheter som talar för det förstnämnda.

Rathjens manifest saknar flera av de våldsriskindikatorer som har kunnat observeras hos andra gärningsmän, det vill säga läckage, fixering och identifikation.⁵ Rathjen tycks inte heller ha varit känd hos vare sig polisen eller psykiatrin, vilket gör hans attack oerhört svår för brottsförebyggande myndigheter att förutse.

⁴ För mer om riskfaktorer, indikatorer och utlösare, se Kaati, L., Cohen, K., Akrami, N. (2019) *Ensamagerande våldsverkare. Profiler, riskbedömningar och digitala spår*. FOI-R--4736--SE

⁵Se t ex Cohen, K., Johansson, F., Kaati, L., & Mork, J. C. (2014). Detecting linguistic markers for radical violence in social media. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 246-256.